

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до проведення практичних занять з дисципліни

«СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РЕКОНСТРУКЦІЇ
АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА МІСТА»

для студентів спеціальності
191 «Архітектура та містобудування»
денної та заочної форми навчання

2019

Методичні вказівки до проведення практичних занять з дисципліни «Сучасні проблеми реконструкції архітектурного середовища міста» для студентів спеціальності 191 «Архітектура та містобудування» денної та заочної форми навчання / Укл.: І.В. Русанова. – Запоріжжя: Національний університет «Запорізька політехніка», 2019 – 17с.

Укладач: І.В. Русанова, доцент кафедри «Дизайн»
НУ «Запорізька політехніка», канд. арх.

Рецензент: С.П. Мигаль, доцент кафедри «Дизайн» НУ
«Запорізька політехніка», канд. арх.

Відповідальний
за випуск: І.С. Рижова, зав. кафедрою «Дизайн» НУ
«Запорізька політехніка», д-р. філос. наук,
професор.

Затверджено
на засіданні кафедри «Дизайн»
протокол № 1 від 20.08.2019 р.

Рекомендовано до видання
НМК факультету будівництва,
архітектури та дизайну
протокол № 1 від 5.09.2019р.

ВСТУП

Методичні вказівки до практичних занять з дисципліни «Сучасні проблеми реконструкції архітектурного середовища міста» слід розглядати як керівництво для студентів при виконанні ними курсової роботи за темою: «Реконструкція середовища історичного кварталу міста». Практичні заняття допомагають студентам в опануванні теоретичних і практичних знань, які сприяють розвитку навичок, їх практичного застосування при проектуванні конкретних об'єктів, а також слугують доповненням в засвоєнні аудиторного лекційного матеріалу.

Практичні заняття дають студентам професійно-орієнтовані знання в галузі майбутньої професійної діяльності:

- активізація творчих здібностей студентів і надання їм навичок роботи з літературними джерелами і вихідними матеріалами для проектування;
- ознайомлення з аналізом вихідних даних із заданої теми;
- придбання досвіду проектування конкретних об'єктів.

Відповідно з вимогами освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» студенти після вивчення дисципліни повинні **уміти**:

- працювати з літературними джерелами, вихідними і проєктними матеріалами;
- аналізувати ділянку проектування, робити натурні обстеження;
- готувати матеріали для проектування, обробляти аналітичну документацію, вивчати нормативні документи;
- розробляти генеральні плани об'єктів середовища.
-

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ ЗА ТЕМОЮ «РЕКОНСТРУКЦІЯ СЕРЕДОВИЩА ІСТОРИЧНОГО КВАРТАЛУ МІСТА».

Метою виконання курсової роботи є закріплення теоретичних знань з вивчення дисципліни «Сучасні проблеми реконструкції архітектурного середовища міста» та навчити студента методики дослідження і проектування житлового кварталу в історично

сформованій забудові. Згідно з метою курсової роботи передбачається виконати такі завдання:

- ознайомитися з правовим забезпеченням та регулюванням містобудівних процесів при реконструкції міста;
- ознайомитися з природними і містобудівними умовами ділянки проектування;
- визначити містобудівну, історичну та архітектурну цінність забудови;
- навчитись прийомам загального обстеження територій;
- знати зміст і завдання передпроектного циклу;
- застосовувати методи і прийоми реконструкції міських територій;
- розробляти генеральний план територій;
- знаходити оптимальне архітектурно-планувальне рішення.

КОРОТКІ ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Місто являє собою нашарування забудови різних історичних періодів. Це збагачує його середовище історичною спадщиною як живого свідчення його історії та має пізнавальне значення для прийдешніх поколінь. В багатьох містах України збереглися житлові квартали історичної рядової житлової забудови, побудовані за традиційними принципами архітектурно-розпланувальної організації певного історичного періоду, які не відповідають сучасним вимогам. Це квартали переважно з периметральною забудовою з внутрішнім двором і незадовільним санітарно-гігієнічним станом. Часто в склад таких кварталів – дисонуючі будівлі і споруди з хаотичними прибудовами, що значно зменшує якість середовища і його естетичний вигляд.

Реконструкція історичних кварталів- одна з важливіших проблем оновлення середовища міста, де постають такі завдання:

– ефективне використання територій історичної забудови для створення екологічно чистого і комфортного середовища для

проживання і життєдіяльності;

– збереження і раціональне використання об'єктів історичної спадщини;

– забезпечення інвестиційно привабливих умов для реконструкції та використання історичної забудови, будинків і споруд, що мають історично-культурну та архітектурну цінність як носії традиційного характеру середовища.

Зважаючи на потреби мешканців та сучасні містобудівні процеси повинні враховуватись чинники, що впливають на реконструкцію таких кварталів: місцеві і регіональні особливості у формуванні характеру історично-сформованого середовища, конфігурація кварталів, стилістичні особливості забудови.

В теорії реконструкції забудови існують такі підходи:

- консервація і музеєфікація забудови;
- сучасна забудова на місці історичних кварталів, що не враховує архітектурних та висотних особливостей забудови;
- реставрація та адаптація забудови до сучасних умов, збереження її в поєднанні з новим будівництвом.

Найчастіше в практиці застосовується останній підхід, який передбачає: усунення дисонуючих об'єктів, збереження цінних будівель з їх реконструкцією і переплануванням та включенням сучасних споруд, розміри яких можуть не відображати історичне розпланування, але образ і архітектурне вирішення фасадів повинні бути розчленовані до масштабів історичної забудови, типових для даного кварталу чи місця; гармонійне функціональне використання забудови та території кварталів, функціональне наповнення перших поверхів.

Особливу увагу треба приділити внутрішньо-квартальному простору, об'єднавши його в спільну рекреаційну зону, передбачивши заїзди до кварталу, під'їзди до будинків, місця для стоянок автомобілів.

ТЕМА 1.

Видача завдання на виконання курсової роботи «Реконструкція кварталів в історично сформованому середовищі».

Практичне заняття відбвається з виходом на ділянку

проектування, де студентам пояснюються правила натурних обмежень, встановлюються ракурси фотофіксації елементів кварталу: фасадів вздовж вулиць, оточення, внутрішніх просторів, входів і в'їздів в квартал. Визначається також функціональне призначення будинків і споруд.

Вихідними даними для проектування є топографічна зйомка ділянки в м 1:500, яка доповнюється матеріалами натурних обстежень і фотофіксацією.

Для дослідження сучасного стану і збору вихідних даних доцільно провести розподіл студентів на групи, закріпивши за ними окремі частини обстежень за темами, наприклад:

- розгортки-фасади по вулицях;
- функціональне призначення будинків і споруд;
- капітальний стан (зношеність) будинків;
- внутрішній простір кварталу – благоустрій і сучасне використання;
- транспортне обслуговування;
- оточуюче середовище кварталу (у вигляді фотофіксації).

Збирання вихідних даних і детальний аналіз ділянки і забудови дасть змогу проектування можливої функціонально-просторової та архітектурно-планувальної організації історичного кварталу.

ТЕМА 2.

Презентація вихідних даних для проектування

Практичне заняття присвячено демонстрації зібраних матеріалів для проектування, які студенти представляють для аналізу і обговорення. На практичному занятті передбачається контроль за виконанням завдань з теми 1. Всебічний аналіз ділянки проектування починається з обговорення позитивних і негативних особливостей кварталу, що підлягає реконструкції:

- розташування в планувальній структурі міста (ситуаційна схема);
- виявлення дисонансної забудови (будинків і споруд), що підлягає зносу;
- визначення функціональної переорієнтації будівель;
- висунення вимоги щодо функціональної і архітектурно-планувальної організації внутрішнього простору кварталу.

В процесі обговорення студенти надають свої пропозиції з реконструкції кварталу, які можуть виконуватися у вигляді схем, замальовок, ескізів проектних рішень.

ТЕМА 3.

Ситуаційна схема та опрацювання опорного плану.

В кожному проекті мусить бути ситуаційна схема. Ситуаційна схема – креслення, де зазначено місце розташування території проєктованого об'єкта в системі міста, житлового району, вказуються напрямки під'їздів та підходів до нього, інші наявні транспортні комунікації, архітектурні та природні об'єкти, які слугують орієнтирами цієї місцевості (сакральна споруда, гора, водний елемент) тощо. Зображення може бути подано без масштабу, але в пропорції, з умовними позначеннями, де показуються – магістралі, вулиці, маршрути громадського транспорту, існуючі квартали житлової забудови, інші значні об'єкти. На кресленні кольором виділяється ділянка проєктування.

Основою для проєктування є опорний план. Опорний план – комплексне креслення території (ділянки) проєктованого об'єкта з прилеглими територіями, подане в масштабі 1:500 (залежить від величини проєктованого об'єкта) і містить дані про існуючу забудову, рельєф, природні та містобудівні обмеження.

Опорний план подається на топомозці з умовними позначеннями вулиць, будівель і споруд, існуючих природних і штучних елементів. При оформленні проєкту опорний план супроводжується розгортками по вулицях та фотофіксацією фрагментів кварталу.

До опрацювання опорного плану належить розроблення аналітичних схем (можуть подаватися в меншому масштабі).

Схема аналізу транспортно-пішохідної мережі

Аналіз наявної транспортно-пішохідної мережі треба розпочати з класифікації вулиць, доріг та проїздів, з позначенням червоних ліній магістралей, вулиць і доріг, а також – з ліній забудови. Позначаються шляхи проїздів автомобілів і пішохідні зв'язки. По вулицях показуються маршрути громадського транспорту із зупинками.

Схема аналізу поверховості і капітальності забудови

Поверховість будинків показується точками на плані кварталу, а також показуються будинки з різним ступенем капітальності з відповідними умовними позначеннями (капітальні, частково капітальні, некапітальні). Умовними позначеннями фіксуються будинки, що зберігаються, реконструюються або підлягають зносу (показуються пунктиром).

Схема аналізу функціонального використання території кварталу, будівель і споруд

На кресленні показуються будівлі і споруди з існуючим їх функціональним використанням і, зокрема, перших поверхів будинків. На цьому ж кресленні показується функціонально-планувальна організація внутрішнього простору кварталу. Таким чином, виявляються конфліктні ситуації щодо функцій, не притаманних житловому кварталу і які підлягають зміні.

ТЕМА 4.

Ескізи архітектурно-планувального та функціонально-просторового вирішення реконструкції історичного кварталу.

Передумовою розроблення генерального плану проекту реконструкції кварталу є концепція його архітектурно-планувальної та функціонально-просторової організації. Кожний конкретний історичний квартал із-за особливостей його розташування у місті, характеру планувальної структури та забудови потребує індивідуального підходу до його реконструкції. Основні методи і прийоми реконструкції насамперед залежать від типу кварталу:

- з суцільною периметральною забудовою;
- з переважно периметральною різнотипною забудовою (різних часів, різної поверховості);
- з периметральною забудовою малої або середньої поверховості з єдиним дворовим простором;
- поліфункціональні квартали. в склад яких крім житлових включаються громадські та промислові будівлі.

Проектування починається з прийняття концептуальних рішень щодо збереження, використання з переплануванням або заміною історичних будівель, функціональним наповненням кварталу: з суто житловою функцією або житлової з включенням громадської функції (наприклад, будинків-офісів, приміщень побутового

обслуговування в перших поверхах будівель). Крім цих питань треба прийняти рішення щодо організації існуючого внутрішнього двору кварталу. Він може бути розбитий на окремі прибудинкові ділянки або являти собою єдиний простір, де можуть розміщуватися не притаманні житловому середовищу функції (господарські приміщення, гаражі). Оновлення і благоустрій цього простору мусить відповідати сучасним вимогам мешканців.

Основні положення, якими треба керуватись при реконструкції кварталу наступні:

- незмінність конфігурації квартала в системі існуючих вулиць;
- дотримання існуючих ліній забудови;
- урахування сучасних вимог при переплануванні будинків і створенні комфортного житлового середовища;
- створення гармонійного поєднання з існуючою забудовою, шляхом дотримання поверховості і масштабності нових будівель.

ТЕМА 5.

Генеральний план.

Підставою для розроблення генерального плану є попереднє затверджене концептуальне рішення архітектурно-планувальної і функціонально-просторової організації кварталу. Генеральний план – основне креслення, виконане в масштабі 1:500, де показано будівлі і споруди, що зберігаються, будинки, що підлягають реконструкції і переплануванню, нова забудова, упорядкування територій кварталу з внутрішнім простором, прилеглих вулиць, транспортних і пішохідних зв'язків, в'їздів в квартал.

Генплан кварталу повинен представляти не просто матеріально-функціональне об'єднання різноманітних архітектурно-планувальних і просторових частин і елементів, а архітектурну композицію, цілісний ансамбль, гармонійне поєднання старого і нового в художньому цілому всіх елементів кварталу. Архітектурну композицію кварталу визначають:

- наявність логічного і зрозумілого архітектурно-містобудівного задуму;
- тісний зв'язок планування і забудови з оточенням;
- підпорядкування основному закону композиції – розвитку від

загального до деталі, від головного до другорядного, окремого від загального.

Архітектурно-містобудівний задум- це синтезована уява про основну концептуальну ідею побудови кварталу, його забудову, функції, архітектурно-художній образ.

Нова забудова, що включається в історичний квартал у вигляді окремих будинків житлового або іншого функціонального призначення може стати рядовим елементом в композиції кварталу або його місцевим акцентом. Будинки-акценти або домінанти доцільно розташовувати на кутах, перетинах вулиць або а осях візуального сприйняття. Гармонійне ціле архітектурної композиції реконструйованого кварталу складається шляхом збереження ритма і масштаба з історичною забудовою, збереження її стильових особливостей, кольору, рівновагою між рядовою забудовою і домінантами.

Створити гармонійне середовище кварталу – це поєднати екстер'єр оточення з інтер'єром об'єкта, пов'язати різні простори – вуличні і дворові, шляхом влаштування проїздів і проходів через забудову.

На генплані подається роза вітрів, технічні показники, експлікація і умовні позначення.

Генплан доповнюється детальною проробкою його фрагментів: розгортками по вулицях, рішеннями внутрішнього простору, аксонометричними зображеннями.

ТЕМА 6.

Фрагменти генерального плану.

Фрагменти генерального плану включають розгортки по оточуючих вулицях і внутрішній простір кварталу. Розгортки по вулицях – це зображення фронтальної композиції, виконаної в масштабі 1:200, що ілюструє фасади-розгортки існуючих (збережених), реконструйованих та нових будинків, їх поверховість, ритмічне членіння фасадів, рішення перших поверхів.

Фасади-розгортки відображають гармонійність поєднання старої забудови з новою на принципах нюансу або контрасту, а також ілюструють рішення генплану щодо функціонального призначення будинків – житлових, офісних, торгових центрів тощо.

Внутрішній простір кварталу вирішується залежно від сучасного стану його структури – розчленованої або цілісної. У всіх випадках треба прагнути до створення єдиного простору з поділом на зони, відповідно до функціонального призначення забудови. Якщо квартал складається тільки із житлових будинків, то це – рекреаційна зона для різних вікових груп населення, з благоустроєм і предметами дизайну. Коли ж в складі кварталу запроєктовані, наприклад, офісні будинки, то треба передбачити паркінг, який доцільно влаштувати в підземному рівні із заїздом з вулиці. Передусім, у вирішенні внутрішнього простору надається перевага сучасним вимогам мешканців до свого середовища проживання.

Рішення фрагментів кварталу супроводжуються аксонометричними або перспективними зображеннями виду зі сторони вулиці або внутрішнього двору.

ТЕМА 7.

Графічне оформлення курсової роботи.

Курсова робота має бути оформлена у вигляді альбому (4 листи формату А-3), де представлені наступні креслення, що входять в склад курсової роботи.

Склад курсової роботи

- Ситуаційна схема об'єкта в системі міста або району (без масштабу або в масштабі картографічних матеріалів).
- Опорний план (в м 1:500) з фотографіями або зарисовками з натури (розмір фотографій або зарисовок відповідно до розміщення на аркуші А-3).
- Аналітичні схеми до опорного плану (м 1:1000).
- Генеральний план м 1:500.
- Розгортки по вулицях (м 1:200, 1:250), аксонометричні зображення фрагментів кварталу.

Рекомендоване розміщення креслень курсової роботи в альбомі:

Титульний лист (формат А-3) містить назву роботи, кафедру, що видала роботу, назву академічної групи. ПІБ студента та перевіряючого з вказанням його посади та вченого звання, рік виконання роботи.

1-й аркуш Ситуаційна схема кварталу та його опорний план з

	умовними позначеннями;
2-й аркуш	Аналітичні схеми до опорного плану, існуючі розгортки по вулицях, матеріали фотофіксації;
3-й аркуш	Генеральний план кварталу з умовними позначеннями.
4-й аркуш	Проектовані розгортки по вулицях, аксонометричні зображення, перспективні види фрагментів реконструйованого кварталу.

Примітка: 1. Масштаб схем і креслень визначити згідно з величиною проектного об'єкта за погодженням з керівником ескізу подачі роботи.

Оцінка курсової роботи входить до загальної оцінки із заліку дисципліни «Сучасні проблеми реконструкції архітектурного середовища міста».

Короткий словник термінів

Реконструкція – радикальна зміна планувальної структури території з метою підвищення функціональної комфортності їхнього використання. Комплекс будівельних робіт і організації технічних заходів, пов'язаних із зміною техніко-економічних показників (об'ємів і площ будинків) з метою поліпшення умов проживання і якості послуг.

Модернізація – зміна планувальної структури будинків, секцій і перепланування кварталу відповідно до сучасних вимог комфортності і технології експлуатації об'єкта.

Реновація – процес замінення або відновлення основних фондів (будинків і споруд, що вибули із процесу життєдіяльності).

Реставрація – сукупність науково обґрунтованих заходів щодо укріплення (консервації) фізичного стану, розкриття найбільших характерних ознак, відновлення втрачених або пошкоджених елементів об'єктів культурної спадщини із збереженням їхньої автентичності.

Ревіталізація – комплекс заходів, спрямованих на підвищення функціональної значущості ансамблю, архітектурного комплексу, фрагмента історичного архітектурного середовища, відтворення втрачених громадських функцій, або надання нових, що не порушують історичний вигляд будинків або їх оточення.

Ревалоризація – підвищення архітектурно-художньої цінності історичного міського середовища.

Об'єкт культурної спадщини – місце, споруда, комплекс (ансамбль), пов'язані з ними території, природні, антропогенні об'єкти, що донесли до нашого часу цінність з антропологічного, археологічного, естетичного, етнографічного, історичного, мистецького погляду і зберегли свою автентичність.

Охорона культурної спадщини – комплекс заходів з обліку: виявлення, наукове вивчення, класифікація, державна реєстрація), захисту збереження, належного утримання, відповідного використання, консервації, реставрації, реабілітації та музеєфікації об'єктів культурної спадщини.

Архітектурно-планувальне завдання (АПЗ) – документ, який містить комплекс містобудівних та архітектурних вимог проектування та будівництва об'єкта архітектури, що впливають з положень затвердженої містобудівної документації, місцевих правил забудови населених пунктів, відповідних органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування.

Генеральний план кварталу – містобудівна документація, яка розробляється для окремих районів (кварталів) та яка визначає принципи вирішення розвитку планування, реконструкції наявної забудови.

Квартал (мікрорайон) – частина території забудови, обмежена червоними лініями або лініями регулювання забудови, з установленим за місцевими правилами забудови (в разі їхньої відсутності – на підставі містобудівної документації) режимом землекористування.

Забудова території – здійснення нового будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту, впорядкування об'єктів містобудування.

Червоні лінії – умовні лінії, які обмежують територію або простір наявних та проєктованих вулиць і віддаляють їх від інших територій квартала (визначені у містобудівній документації). Розміщення будь-якої забудови в межах червоних ліній не допускається.

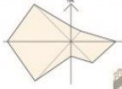
Лінія забудови – зазвичай іде з відступом від червоних ліній. В окремих випадках вони можуть збігатися з червоними лініями, особливо в місцях історичної забудови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Осиченко Г.О. Методичні основи реконструкції композиційних структур історичних міст (на прикладі міст Центральної України // Г.О.Осиченко. Дис. канд. арх. 18.11.01 / Харків, 2006, 280 с.
2. Лукомська З.В., Василюшин В.Я. Основи реконструкції та реставрації архітектурних комплексів. Навчальний посібник. Івано-Франківськ, ІФНТУНГ, 2016 – 136 с.
3. Лукомська З. Стратегія регенерації середовища історичних містобудівних комплексів (на прикладі м. Івано-Франківськ) // З. Лукомська / Проблеми розвитку міського середовища: наук.-техн. зб. Вип. 1(11) – К.: НАУ, 2014, с. 79-92.
4. Посацький Б.С. Простір міста і міська культура (на зламі ХХ-ХХІ ст.) Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2007. – 208 с.
5. HeinrichBollStiftung. місто і оновлення. Урбаністичні студії // Представництво фонду ім. ГейнріхаБьолля в Україні. 20103 – 360 с.
6. ДБН Б.2.2-5, Державні будівельні норми України. Благоустрій територій. Планування і забудова міст, селищ і функціональних територій. К.: Мінрегіон України, 2012 – 44 с.
7. Жидкова Т.В. Конспект лекцій з курсу «Реконструкція житлових територій». – Харків ХНАМГ, 2011 – 39 с.
8. Кодін В.О. Основи реконструкції історичного міста / В.О.Кодін. Конспект лекцій з спеціальності «Архітектура» - Харків ХНАМГ. 2008 –64с

Додаток А

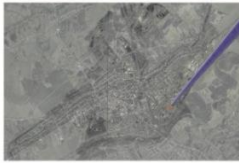
Схема розташування території в планувальній структурі міста

Умовні позначення:

- межа проєктованого кварталу
- території загального користування зелених насаджень
- території промислової забудови
- території комунально-обслуговуючих та інженерних об'єктів
- виробничі території
- території садибної забудови
- території багатоквартирної забудови
- ЛЕПТ 110, 35, 10 кВ
- залізниця та її території вкляду
- дороги та вулиці з твердим покриттям
- дороги та вулиці з ґрунтовим покриттям

Схема міста

Ситуаційна схема

Схема функціонального зонування ділянки

Умовні позначення:

- межа проєктованої ділянки
- територія адміністративно-офісних будинків
- територія навчальних закладів
- територія сакральних споруд
- територія культури
- житлова територія
- територія спецпризначення (військова частина)
- точка фотофіксації

Рисунок А.1 - Схеми

ОПОРНИЙ ПЛАН

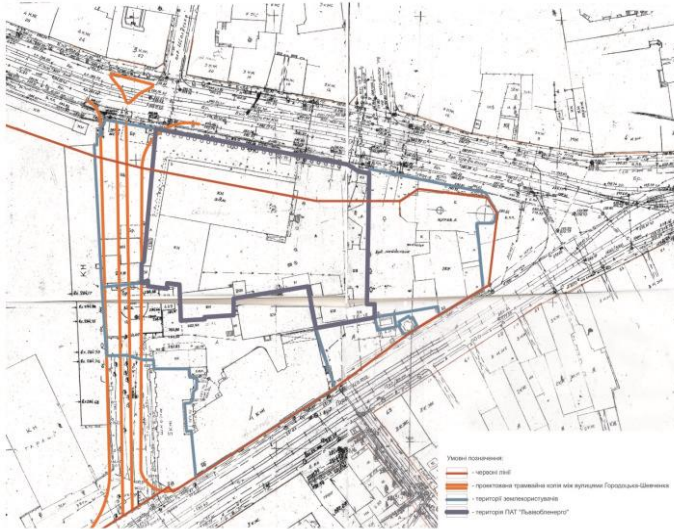
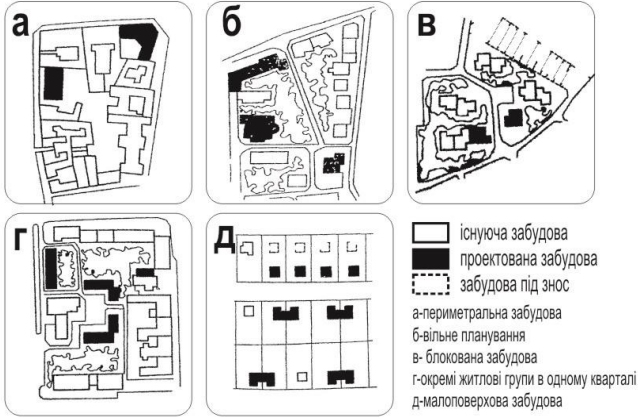

РИСУНОК ІСТОРИЧНОГО КВАРТАЛУ

Рисунок А.2 – Опорний план і рисунок

ПРИКЛАДИ РЕКОНСТРУКЦІЇ КВАРТАЛІВ ІСТОРИЧНОЇ ЗАБУДОВИ

РОЗГОРТКИ ВУЛИЦЬ ІСТОРИЧНОГО КВАРТАЛУ

Рисунок А.3 - Приклади